

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
SERVICE DES TRADUCTIONS DU MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE LA REPUBLIQUE HELLENIQUE,
ATHENES
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, TRANSLATION SERVICE, ATHENS

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΠΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (αρ.2)
(Προσφυγή αριθ.40758/09)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ
7 Σεπτεμβρίου 2017

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 44 παρ.2 της Σύμβασης. Ενδέχεται να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στην υπόθεση Πιαλόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδα (αρ.2),
Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Πρώτο Τμήμα),
συνεδριάζοντας σε τμήμα αποτελούμενο από τους:
Kristina Pardalos, Πρόεδρο,
Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,
Ales Pejchal,
Krzysztof Wojtyczek,
Pauliine Koskelo,
Tim Eicke,
Jovan Ilievski, *Δικαστές*
και Abel Campos, *Γραμματέα Τμήματος*,
Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 27 Ιουνίου 2017,
Εκδίδει την παρακάτω απόφαση, η οποία ελήφθη κατά την ως άνω
ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη με μία προσφυγή (αρ.40758/09) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, τέσσερις υπήκοοι της οποίας, οι Κoi Μιχαήλ Πιαλόπουλος, Αριστοφάνης Αλεξίου και Νικόλαος Γεωργακόπουλος και η Κα Αριστέα Πιαλοπούλου («οι προσφεύγοντες»), προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 15 Ιουλίου 2009 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Ενώπιον του Δικαστηρίου, οι προσφεύγοντες εκπροσωπήθηκαν από τους Σ. Τσακυράκη και Π. Μπερνίτσα, Δικηγόρους Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, Κα Κ.Παρασκευοπούλου, και Κο Ι.Μπακόπουλο, Νομικό Σύμβουλο και Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, αντίστοιχα.

3. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται παραβιάσεις των άρθρων 6 παρ.1 και 13 της Σύμβασης καθώς και του άρθρου 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου.

4. Στις 29 Απριλίου 2010, η προσφυγή κοινοποιήθηκε στην Κυβέρνηση.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Οι προσφεύγοντες γεννήθηκαν το 1951, 1930, 1964 και 1949 αντίστοιχα και κατοικούν στην Αθήνα.

A. Τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υπόθεσης

6. Οι προσφεύγοντες είναι ιδιοκτήτες οικοπέδου συνολικής επιφάνειας 7723 τ.μ. στη συνοικία Νέου Ψυχικού στην Αθήνα. Στις 18 Φεβρουαρίου 1987, δύο από τους προσφεύγοντες ζήτησαν από τον Νομάρχη της Ανατολικής Αττικής να τους χορηγήσει άδεια ανέγερσης ενός πολυόροφου εμπορικού κέντρου. Την 1^η Ιουνίου 1987, ο Νομάρχης έλαβε την απόφαση να απαγορεύσει για ένα έτος την ανέγερση εμπορικών κέντρων, τα οποία υπερέβαιναν κάποιο ύψος.

7. Το άνω οικόπεδο έγινε αντικείμενο σειράς απαλλοτριώσεων. Η πρώτη αποφασίστηκε την 1^η Μαρτίου 1988 ενόψει της μετατροπής του άνω οικοπέδου σε «χώρο πρασίνου». Η δεύτερη επήλθε στις 21 Μαΐου 1990 και βασίστηκε στην τροποποίηση του πολεοδομικού σχεδίου του Νέου Ψυχικού. Η τρίτη κηρύχθηκε στις 19 Αυγούστου 1993. Στις 16 Νοεμβρίου 1989, το Πρωτοδικείο Αθηνών όρισε σε 732 300 000 δραχμές την οφειλόμενη προσωρινή αποζημίωση για την πρώτη απαλλοτρίωση.

8. Η πρώτη απαλλοτρίωση ακυρώθηκε στις 8 Νοεμβρίου 1991 από το Εφετείο Αθηνών για το λόγο ότι καμία αποζημίωση δεν καταβλήθηκε στους προσφεύγοντες μέσα στην προθεσμία δεκαοκτώ μηνών που ορίζει το Σύνταγμα. Η απαλλοτρίωση αυτή παρέμεινε θεωρητικά σε ισχύ έως την ακύρωσή της από τον Πρόεδρο της Περιφέρειας Αττικής στις 2 Ιουλίου 2002. Η δεύτερη απαλλοτρίωση δεν ακυρώθηκε. Η τρίτη ακυρώθηκε με απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας της 10^{ης} Ιουλίου 1995.

9. Στις 14 Φεβρουαρίου 1997, η Νομαρχία Αθηνών, απαντώντας σε αίτηση του δεύτερου προσφεύγοντα, τον ενημέρωσε ότι δυνάμει της από 21 Μαΐου 1990 απόφασης, το επίδικο οικόπεδο δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί παρά μόνο για την δημιουργία πάρκου ή υπόγειου σταθμού αυτοκινήτων. Στις 17 Οκτωβρίου 1997, η Νομαρχία Ανατολικής Αττικής απέρριψε αίτηση του

δεύτερου προσφεύγοντα με την οποία ζητούσε να του χορηγηθεί άδεια οικοδόμησης υπαίθριου χώρου στάθμευσης. Την ίδια ημέρα, ο τελευταίος κατέθεσε άλλη αίτηση για την χορήγηση άδειας δημιουργίας υπόγειου γκαράζ. Στις 4 Νοεμβρίου 1997, η Νομαρχία τού απάντησε ότι ο χώρος στάθμευσης θα δημιουργείτο από εγκεκριμένο οργανισμό αφού ολοκληρωνόταν η διαδικασία της απαλλοτρίωσης.

10. Στις 7 Μαρτίου 1997, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν αίτηση ενώπιον του Δικαστηρίου. Εκείνο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου για το λόγο ότι οι προσφεύγοντες είχαν στερηθεί την χρήση της ιδιοκτησίας τους καθώς και του άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης για το λόγο ότι οι αρχές δεν ακύρωσαν ρητά την πρώτη απαλλοτρίωση και άρα δεν εκπλήρωσαν την υποχρέωσή τους να συμμορφωθούν στην απόφαση του Εφετείου της 8^{ης} Νοεμβρίου 1991. Με δεύτερη απόφαση της 27^{ης} Ιουνίου 2002 (δίκαιη ικανοποίηση), το Δικαστήριο επεδίκασε στους προσφεύγοντες 3 850 000 ευρώ λόγω υλικής βλάβης και 40 000 ευρώ λόγω ηθικής βλάβης (*Πιαλόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδας*, αρ.37095/97, 15 Φεβρουαρίου 2001 και *Πιαλόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδας* (δίκαιη ικανοποίηση), αρ.37095/97, 27 Ιουνίου 2002).

11. Με απόφαση της 15^{ης} Ιουλίου 2002, ο Πρόεδρος της Περιφέρειας Αττικής ήρε το βάρος στο οικόπεδο των προσφευγόντων ακυρώνοντας την απαλλοτρίωση που επιβλήθηκε το 1988 και κηρύσσοντάς το οικοδομήσιμο μόνο προς οικιστική χρήση. Κανένα διοικητικό ή δικαστικό ένδικο βοήθημα δεν ασκήθηκε κατά της απόφασης αυτής.

B. Η διαδικασία σχετικά με την απαλλοτρίωση που διατάχθηκε στις 21 Μαΐου 1990

12. Στις 29 Ιανουαρίου 2004, οι προσφεύγοντες κάλεσαν τη Νομαρχία Αθηνών να ακυρώσει την απαλλοτρίωση της 21^{ης} Μαΐου 1990, ισχυριζόμενοι ότι είχε μεσολαβήσει μεγάλο χρονικό διάστημα και ότι το μέτρο αυτό έπρεπε να καταστεί άκυρο καθώς δεν συνοδεύτηκε από τα απαραίτητα σχέδια. Αφού έλαβε την έγκριση του Νομικού Τμήματος της Νομαρχίας και του Συμβουλίου πολεοδομικής πολιτικής, ο Νομάρχης αποφάσισε να κινήσει τη

διαδικασία ακύρωσης. Για την απόφασή του αυτή έλαβε ιδίως υπόψη του το γεγονός ότι ο δήμος Νέου Ψυχικού δεν διέθετε τα απαραίτητα χρήματα για να αποζημιώσει τους προσφεύγοντες.

13. Στις 17 Ιανουαρίου 2005, ο Νομάρχης Αθηνών έλαβε μία απόφαση (που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης την ίδια ημέρα) με την οποία επιβεβαίωνε την αυτεπάγγελτη άρση της απαλλοτρίωσης λόγω μη αποζημίωσης, τροποποιούσε ταυτόχρονα το σχέδιο πόλης και όριζε ως όρους δόμησης εκείνους που προβλέπονται για το σύνολο του οικοδομικού τετραγώνου. Από την απόφαση αυτή, η οποία παρέπεμπε στα υφιστάμενα πρότυπα δόμησης, προέκυπτε σιωπηρά ότι το επίδικο οικόπεδο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μόνο για την ανέγερση κατοικιών και όχι εμπορικού κέντρου.

14. Στις 25 Απριλίου 2005, ο δήμος Νέου Ψυχικού προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας με αίτηση ακύρωσης της άνω απόφασης, ζητώντας και πετυχαίνοντας την χορήγηση ανασταλτικού αποτελέσματος της προσφυγής του. Οι ενδιαφερόμενοι παρενέβησαν στη διαδικασία για να ζητήσουν τη διατήρηση της επίμαχης απόφασης.

15. Αρχικά προσδιορισμένη για τις 4 Οκτωβρίου 2006, η δικάσιμος αναβλήθηκε για τις 23 Μαΐου 2007, κατόπιν για τις 13 Ιουνίου 2007, οπότε και έλαβε χώρα.

16. Με την υπ' αριθ. 289/2009 από 28 Ιανουαρίου 2009 απόφασή του (καθαρογράφτηκε στις 10 Μαρτίου 2009), το Συμβούλιο της Επικρατείας, χωρίς να αμφισβητήσει την άρση *ipso jure* της απαλλοτρίωσης λόγω μη αποζημίωσης, έκρινε ότι εκείνη δεν καθιστούσε το ακίνητο οικοδομήσιμο και ότι εν αναμονή της ολοκλήρωσης των τροποποιήσεων του πολεοδομικού σχεδίου της πόλης το θέμα του καθεστώτος του επίμαχου ακινήτου «δεν ήταν τακτοποιημένο από πολεοδομική άποψη». Προσέθεσε ότι η Υπηρεσία δεν ήταν υποχρεωμένη να κηρύξει το οικόπεδο οικοδομήσιμο και ότι έπρεπε, κατά πρώτο λόγο, να αναζητήσει εάν υπήρχαν αντικειμενικοί λόγοι που το καθιστούσαν μη οικοδομήσιμο, σε σχέση ιδίως με τα χαρακτηριστικά του οικοπέδου και της ζώνης όπου βρισκόταν (ζώνη με μεγάλη πληθυσμιακή πυκνότητα, ζώνη σε περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή περιοχή που αξίζει ιδιαίτερης προστασίας) καθώς και των πολεοδομικών αναγκών τη ζώνης και της χωροταξίας. Διευκρίνισε ότι, μετά την εξέταση αυτή, επαφίετο

στη Διοίκηση να αποφασίσει εάν ένα οικόπεδο έπρεπε α) να αποκλειστεί από το πολεοδομικό σχέδιο, β) να επιβαρυνθεί με νέα απαλλοτρίωση ή γ) να κηρυχθεί οικοδομήσιμο.

17. Το Συμβούλιο της Επικρατείας επεσήμανε ότι το επίδικο οικόπεδο βρισκόταν σε ζώνη όπου η οικοδόμηση ήταν πολύ πυκνή και ότι αποτελούσε έναν από του τελευταίους «πνεύμονες πρασίνου» της κοινότητας. Παρατήρησε ότι η παρουσία πολλών εμπορικών κέντρων και μαγαζιών στην γύρω περιοχή προκαλούσε πολύ έντονα κυκλοφοριακά προβλήματα. Εκτίμησε ότι, λαμβανομένων υπόψη της θέσης του οικοπέδου και των επιπτώσεων αυτής στη διαμόρφωση της ζώνης, η τροποποίηση του σχεδίου πόλης προϋπέθετε πολεοδομική παρέμβαση με σοβαρές συνέπειες στην χωροταξία της κοινότητας και την ποιότητα ζωής στην ζώνη.

18. Συμπέρανε ότι καμία διοικητική οντότητα άλλη από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας δεν θα μπορούσε εν προκειμένω να προβεί στην τροποποίηση του σχεδίου πόλης. Ακυρώνοντας την απόφαση του Νομάρχη, παρέπεμψε την υπόθεση στη Διοίκηση ενόψει της ρύθμισης του πολεοδομικού καθεστώτος του επίδικου οικοπέδου.

19. Στις 13 Ιουλίου 2010, οι προσφεύγοντες ζήτησαν από τη Διοίκηση να εφαρμόσουν την απαιτούμενη διαδικασία για την θέσπιση προεδρικού διατάγματος.

20. Με επιστολή της 16^{ης} Ιουλίου 2010, η Διεύθυνση Πολεοδομίας του Υπουργείου Περιβάλλοντος κάλεσε τον Δήμο Νέου Ψυχικού να της γνωστοποιήσει εντός προθεσμίας δύο μηνών εάν εξακολουθούσε να επιθυμεί την μετατροπή του οικοπέδου σε «χώρο πρασίνου» και, εάν ναι, να την πληροφορήσει για την ικανότητά του να αποζημιώσει τους προσφεύγοντες. Του διευκρίνισε ότι στην περίπτωση που θα τελούσε σε αδυναμία χορήγησης αποζημίωσης, θα όφειλε να δώσει εξηγήσεις και να δικαιολογήσει την ικανότητά του προς δανεισμό.

21. Το Προεδρικό Διάταγμα, το οποίο τροποποίησε το σχέδιο πόλης και όρισε την χρήση και τους περιορισμούς δόμησης του οικοδομικού τετραγώνου που περιλαμβάνει το επίδικο οικόπεδο υιοθετήθηκε στις 5 Οκτωβρίου 2016.

Γ. Οι αγωγές αποζημίωσης που ασκήθηκαν βάσει των άρθρων 105 και 106 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα

22. Στις 14 Ιουνίου 2006, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών αγωγή αποζημίωσης βάσει των άρθρων 105 και 106 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα. Απαιτούσαν 1 313 978,39 ευρώ προς ικανοποίηση της βλάβης που υπέστησαν λόγω της απώλειας χρήσης της ιδιοκτησίας τους από την 1^η Ιανουαρίου 2002 έως τις 31 Μαΐου 2006, 910 000 ευρώ για το διαφυγόν κέρδος λόγω της αδυναμίας τους να κατασκευάσουν υπαίθριο χώρο στάθμευσης και 100 000 ευρώ ο καθένας λόγω ηθικής βλάβης. Με τις αποφάσεις αρ.13538/2012 και 5018/2014, το Διοικητικό Πρωτοδικείο και το Διοικητικό Εφετείο, αντίστοιχα, απέρριψαν τα αιτήματα των προσφευγόντων. Στις 24 Δεκεμβρίου 2014, εκείνοι άσκησαν αίτηση αναίρεσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η δικάσιμος, αρχικά προσδιορισμένη για τις 7 Νοεμβρίου 2016, αναβλήθηκε για τις 19 Ιουνίου 2017.

23. Στις 15 Ιουλίου 2010, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών νέα αγωγή αποζημίωσης βάσει των ίδιων άρθρων προκειμένου να τους επιδικασθεί αποζημίωση 4 377 238,22 ευρώ προς ικανοποίηση βλαβών που φέρονται να υπέστησαν από την 1^η Ιουνίου 2016 έως τις 30 Ιουνίου 2010. Με τις υπ.αριθ.3211/2012 και 3436/2014 αποφάσεις, το Διοικητικό Πρωτοδικείο και το Διοικητικό Εφετείο, αντίστοιχα, απέρριψαν τα αιτήματα των προσφευγόντων. Στις 10 Νοεμβρίου 2015, άσκησαν αναίρεση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η δικάσιμος, αρχικά προσδιορισμένη για τις 9 Ιανουαρίου 2017, αναβλήθηκε για τις 6 Νοεμβρίου 2017.

II. ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

A. Το Σύνταγμα

24. Τα οικεία άρθρα του Συντάγματος ορίζουν τα εξής:

Άρθρο 17

«1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.

2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρης αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο.

Αν η συζήτηση για τον οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης διεξαχθεί μετά την παρέλευση έτους από τη συζήτηση για τον προσωρινό προσδιορισμό, τότε για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της συζήτησης για τον οριστικό προσδιορισμό. Στην απόφαση κήρυξης πρέπει να δικαιολογείται ειδικά η δυνατότητα κάλυψης της δαπάνης αποζημίωσης. Η αποζημίωση, εφόσον συναινεί ο δικαιούχος, μπορεί να καταβάλλεται και σε είδος ιδίως με τη μορφή της παραχώρησης της κυριότητας άλλου ακινήτου ή της παραχώρησης δικαιωμάτων επί άλλου ακινήτου.

3. Η ενδεχόμενη μεταβολή της αξίας του απαλλοτριούμενου μετά τη δημοσίευση της πράξης απαλλοτρίωσης, και μόνο εξαιτίας της, δεν λαμβάνεται υπόψη.

4. Η αποζημίωση ορίζεται από τα αρμόδια δικαστήρια. Μπορεί να οριστεί και προσωρινά δικαστικώς, ύστερα από ακρόαση ή πρόσκληση του δικαιούχου, που μπορεί να υποχρεωθεί κατά την κρίση του δικαστηρίου να παράσχει για την είσπραξή της ανάλογη εγγύηση, σύμφωνα με τον τρόπο που ορίζει ο νόμος. Νόμος μπορεί να προβλέπει την εγκαθίδρυση ενιαίας δικαιοδοσίας, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 94, για όλες τις διαφορές και υποθέσεις που σχετίζονται με απαλλοτρίωση, καθώς και την κατά προτεραιότητα διεξαγωγή των σχετικών δικών. Με τον ίδιο νόμο μπορεί να ρυθμίζεται ο τρόπος με τον οποίο συνεχίζονται εκκρεμείς δίκες. Πριν καταβληθεί η οριστική ή προσωρινή αποζημίωση διατηρούνται ακέραια όλα τα δικαιώματα του ιδιοκτήτη και δεν επιτρέπεται η κατάληψη.

Προκειμένου να εκτελεστούν έργα γενικότερης σημασίας για την οικονομία της χώρας είναι δυνατόν, με ειδική απόφαση του δικαστηρίου που είναι αρμόδιο για τον οριστικό ή προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης, να επιτρέπεται η πραγματοποίηση εργασιών και πριν από

τον προσδιορισμό και την καταβολή της αποζημίωσης, υπό τον όρο της καταβολής εύλογου τμήματος της αποζημίωσης και της παροχής πλήρους εγγύησης υπέρ του δικαιούχου της αποζημίωσης, όπως νόμος ορίζει. Η δεύτερη πρόταση του πρώτου εδαφίου εφαρμόζεται αναλόγως και στις περιπτώσεις αυτές.

Η αποζημίωση που ορίστηκε καταβάλλεται υποχρεωτικά το αργότερο μέσα σε ενάμισι έτος από τη δημοσίευση της απόφασης για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης και, σε περίπτωση απευθείας αίτησης για οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης, από τη δημοσίευση της σχετικής απόφασης του δικαστηρίου, διαφορετικά η απαλλοτρίωση αίρεται αυτοδικαίως.

Η αποζημίωση δεν υπόκειται, ως αποζημίωση, σε κανένα φόρο, κράτηση ή τέλος.

(...)».

Άρθρο 43

«1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκδίδει τα διατάγματα που είναι αναγκαία για την εκτέλεση των νόμων και δεν μπορεί ποτέ να αναστείλει την εφαρμογή τους ούτε να εξαιρέσει κανέναν από την εκτέλεσή τους.

2. Ύστερα από πρόταση του αρμόδιου Υπουργού επιτρέπεται η έκδοση κανονιστικών διαταγμάτων, με ειδική εξουσιοδότηση νόμου και μέσα στα όριά της. Εξουσιοδότηση για έκδοση κανονιστικών πράξεων από άλλα όργανα της Διοίκησης επιτρέπεται προκειμένου να ρυθμιστούν ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό.

(...)».

25. Η έγκριση ή τροποποίηση των πολεοδομικών σχεδίων και η υιοθέτηση των κανονιστικών προτύπων που διέπουν τους όρους δόμησης υπάγεται στην αρμοδιότητα του Προέδρου της Δημοκρατίας (υπ'αρ.963/2007 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας).

26. Με την υπ'αρ.3908/2007 απόφαση της Ολομέλειάς του, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι η άρση απαλλοτρίωσης αυτεπαγγέλτως σε περίπτωση μη καταβολής της αποζημίωσης απαλλοτρίωσης εντός

προθεσμίας ενάμισι έτους από τη δημοσίευση της απόφασης του δικαστηρίου ισχυε εξίσου για τις απαλλοτριώσεις σχετικά με την χάραξη σχεδίου πόλης.

27. Προκύπτει επίσης από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας ότι οι χαράξεις του σχεδίου εγκρίνονται, τροποποιούνται ή επεκτείνονται σύμφωνα με διοικητική διαδικασία, η οποία καταλήγει στην έκδοση πράξης από την αρμόδια διοικητική αρχή. Λαμβανομένων υπόψη της σημαντικότητας της πράξης αυτής και της επίπτωσής της στο γενικό συμφέρον και στα συμφέροντα των θιγόμενων ιδιοκτητών, η αρχή της νομικής ασφάλειας επιβάλλει την έκδοση νέας πράξης σε περίπτωση ανάκλησης ή ακύρωσης της πρώτης πράξης (απόφαση αρ.4586/2005 του Συμβουλίου της Επικρατείας).

28. Όταν αίρεται αυτεπαγγέλτως απαλλοτρίωση σε περίπτωση μη καταβολής της αποζημίωσης απαλλοτρίωσης, η Διοίκηση δεν υποχρεούται να καταστήσει αυτομάτως το οικόπεδο οικοδομήσιμο. Πρέπει πρώτα να εξετάσει εάν υπάρχουν λόγοι που εμποδίζουν τη δόμηση. Πρέπει, επιπλέον, να εξετάσει τα χαρακτηριστικά του επίδικου οικοπέδου, τα χαρακτηριστικά της ζώνης όπου κείται το οικόπεδο καθώς και το κανονιστικό πλαίσιο που ισχύει για την ζώνη αυτή και τις ανάγκες σε σχέση με την πολεοδομία της ζώνης, ιδίως εκείνη της δημιουργίας δημόσιων χώρων. Τέλος, πρέπει να εξετάσει τη δυνατότητα να προβεί σε νέα απαλλοτρίωση και να καταβάλλει χωρίς καθυστέρηση αποζημίωση στον θιγόμενο ιδιοκτήτη.

29. Από μόνη της, η δημοσίευση της απόφασης, η οποία επιβεβαιώνει την άρση της απαλλοτρίωσης δεν οδηγεί στην οικοδομησιμότητα του οικοπέδου. Το οικόπεδο παραμένει «μη τακτοποιημένο από πολεοδομική άποψη» και καμία άδεια δόμησης δεν μπορεί να χορηγηθεί όσο εκκρεμεί η διαδικασία τροποποίησης του σχεδίου πόλης.

B. Εισαγωγικός νόμος του Αστικού Κώδικα

30. Τα άρθρα 105 και 106 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα έχουν ως εξής:

Άρθρο 105

«Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του Δημοσίου κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το Δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά

παράβαση διάταξης, που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. Μαζί με το Δημόσιο ευθύνεται εις ολόκληρον και το υπαίτιο πρόσωπο, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων για την ευθύνη των Υπουργών».

Άρθρο 106

«Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων άρθρων εφαρμόζονται και για την ευθύνη των δήμων, των κοινοτήτων ή των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που βρίσκονται στην υπηρεσία τους».

31. Το άρθρο 105 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα εισήγαγε την έννοια της ειδικής ζημιολογίας πράξης δημοσίου δικαίου και δημιούργησε εξωσυμβατική ευθύνη του Δημοσίου λόγω παράνομων πράξεων ή παραλείψεων. Οι εν λόγω πράξεις μπορεί να είναι όχι μόνο νομικές πράξεις αλλά και υλικές πράξεις της Διοίκησης, συμπεριλαμβανομένων των μη εκτελεστών κατά κανόνα πράξεων. Το παραδεκτό της αγωγής αποζημίωσης εξαρτάται από τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης ή της παράλειψης.

32. Κατά τη νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων, η Διοίκηση επέχει εξωσυμβατική ευθύνη όταν υπερβαίνει τα όρια της διακριτικής της εξουσίας ή παραβιάζει τις γενικές αρχές της χρηστής διοίκησης (βλέπε, μεταξύ άλλων, Διοικητικό Εφετείο Αθηνών, αποφάσεις αρ.1605/93 και 1427/1998, *Διοικητική Δίκη* 1994, σελ.369 και 1998, σελ.963). Η εξωσυμβατική ευθύνη της Διοίκησης υπάρχει επίσης στην περίπτωση όπου νόμιμο βάρος της ιδιοκτησίας αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην χρήση αυτής (Συμβούλιο της Επικρατείας, απόφαση αρ.2801/1991, *Ολομέλεια, Νομικό Βήμα* 1992, σελ.1091).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΙΣΧΥΡΙΖΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΥΠ'ΑΡΙΘ.1 ΠΡΟΤΟΚΟΛΛΟΥ

33. Οι ενδιαφερόμενοι ισχυρίζονται ότι είναι θύματα μιας εν τοις πράγμασι απαλλοτρίωσης. Επικαλούνται τις αποφάσεις *Zwierzynski κατά Πολωνίας* (αρ.34049/96, 19 Ιουνίου 2001) και *Strain κατά Ρουμανίας* (αρ.57001/00, 21

Ιουλίου 2005) στις οποίες το Δικαστήριο συμπέρανε ότι υπήρξε εν τοις πράγμασι απαλλοτρίωση για το λόγο ότι οι προσφεύγοντες δεν μπόρεσαν να ανακτήσουν την χρήση των ακινήτων τους παρά την αναγνώριση του δικαιώματός τους κυριότητας. Υπογραμμίζουν ότι τα δικαιώματά τους επί του οικοπέδου αυτού υπήρξαν αβέβαια επί 22 χρόνια, ότι το Κράτος τους επέβαλε τρεις διαδοχικές απαλλοτριώσεις, εκ των οποίων καμία δεν ήταν νόμιμη, τις οποίες και επικαλέστηκαν για να τους αρνηθούν κάθε πρόσβαση στην ιδιοκτησία τους. Επικαλούνται το άρθρο 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου, κατά το οποίο:

«Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους, υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου, όρους.

Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουσι το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέση εν ισχύϊ νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίον προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιον συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

A. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

34. Επικαλούμενη τις προαναφερόμενες αποφάσεις *Πιαλόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδα* και *Πιαλόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδα* (δίκαιη ικανοποίηση), η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι το Δικαστήριο παραδέχθηκε ότι οι προσφεύγοντες δεν στερήθηκαν την ιδιοκτησία τους. Ισχυρίζεται επιπλέον ότι το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η επίδικη παρέμβαση είχε περιορίσει το δικαίωμα των ενδιαφερομένων στην χρήση της ιδιοκτησίας τους και ότι η παρέμβαση αυτή αποσκοπούσε σε νόμιμο σκοπό. Δηλώνει επίσης ότι επιδικάζοντάς τους δίκαιη ικανοποίηση, το Δικαστήριο

αποκατέστησε την ανισορροπία που διαπίστωσε μεταξύ του γενικού συμφέροντος και της προστασίας των δικαιωμάτων των προσφευγόντων.

35. Κατά την Κυβέρνηση, η οικεία περίοδος σε ό,τι αφορά το ζήτημα εάν οι προσφεύγοντες στερήθηκαν την χρήση της ιδιοκτησίας τους ξεκινά παρά μόνο το 2005, έτος κατά το οποίο ο Νομάρχης αποφάσισε, ορίζοντας τα πρότυπα δόμησης, ότι το επίδικο οικόπεδο δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί

για την ανέγερση εμπορικού κέντρου. Τα μέτρα που έλαβαν οι αρχές για την προστασία του περιβάλλοντος και για την πολεοδομική χωροταξία ζώνης με πυκνότητα δόμησης όσο είναι και εκείνη της ζώνης όπου βρίσκεται το επίδικο οικόπεδο δεν ελέγχονται από το Δικαστήριο. Ο έλεγχος αναφέρεται μόνο στο ζήτημα εάν η νέα απαλλοτρίωση που πλήττει την εμπορική εκμετάλλευση του οικοπέδου αντισταθμίζεται ή όχι με επαρκή αποζημίωση. Θα ήταν όμως πρόωρο να απαντηθεί το ερώτημα αυτό διότι το Συμβούλιο της Επικρατείας παρέπεμψε την υπόθεση στη Διοίκηση ακυρώνοντας την απόφαση του Νομάρχη της 17^{ης} Ιανουαρίου 2005. Η διαδικασία που ακολούθησε την άνω απόφαση εξακολουθεί να εκκρεμεί εφόσον το Υπουργείο Περιβάλλοντος ζήτησε από το Δήμο Νέου Ψυχικού να αποζημιώσει τους προσφεύγοντες. Τέλος, οι αγωγές αποζημίωσης που κατέθεσαν οι ενδιαφερόμενοι στις 14 Ιουνίου 2006 και 14 Ιουλίου 2010 εκκρεμούν επίσης.

36. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης δεν απαντούν στην αιτίασή τους σχετικά με την αδυναμία τους να χρησιμοποιούν την ιδιοκτησία τους και να την διαθέτουν κατά το δοκούν. Δηλώνουν ότι το βασικό ερώτημα που τίθεται στην προκειμένη περίπτωση στο Δικαστήριο είναι εάν είναι συμβατή με την Σύμβαση η αποξένωση ατομικής ιδιοκτησίας για αόριστο χρονικό διάστημα. Υποστηρίζουν ότι εν προκειμένω είναι προφανές ότι η αποξένωση αυτή ξεκίνησε το 1987, ότι διαρκεί έως σήμερα. Κατά τους ενδιαφερόμενους, η Κυβέρνηση δεν απαντά στην θέση σύμφωνα με την οποία βρίσκονται στην πραγματικότητα αντιμέτωποι με μία εν τοις πράγμασι απαλλοτρίωση με σοβαρές επιπτώσεις στην επαγγελματική, κοινωνική και προσωπική τους ζωή. Επιπλέον, σε περίπτωση που γίνουν δεκτές οι αγωγές αποζημίωσης, τις οποίες κατέθεσαν

βάσει των άρθρων 105 και 106 του νόμου εισαγωγής του Αστικού Κώδικα, η επιδίκαση αποζημίωσης από τα δικαστήρια δεν θα τους επέτρεπε να αποκτήσουν τη νομή του ακινήτου τους και άρα δεν θα θεράπευε την επικαλούμενη παραβίαση.

B. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

37. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι έχει ήδη κρίνει επανειλημμένως ότι ο προσφεύγων που τελεί σε αδυναμία χρήσης ή εκμετάλλευσης του ακινήτου

του και που τού επιβάλλεται, με τον τρόπο αυτό, ουσιαστικό βάρος, μπορεί να προσφύγει στα διοικητικά δικαστήρια καταθέτοντας αγωγή αποζημίωσης βάσει των άρθρων 105 και 106 του νόμου εισαγωγής στον Αστικό Κώδικα. Πράγματι, η εθνική νομολογία αναγνωρίζει ρητά στους ιδιοκτήτες που έχουν θιγεί από τη δέσμευση του οικοπέδου τους από τη Διοίκηση πέραν του εύλογου χρόνου το δικαίωμα να ζητήσουν αποζημιώσουν για τη βλάβη που υπέστησαν. Κατά την εξέταση του αιτήματος αυτού, τα δικαστήρια που επιλήφθηκαν της υπόθεσης προβαίνουν σε έλεγχο νομιμότητας της σχετικής διοικητικής πράξης. Ο προσφεύγων δεν μπορεί ενώπιον του Δικαστηρίου να κατηγορεί τις εθνικές αρχές ότι δεν τον αποζημιώσαν για την στέρηση της χρήσης και της εκμετάλλευσης της ιδιοκτησίας του για μεγάλο χρονικό διάστημα εάν ο ίδιος δεν τους έδωσε την ευκαιρία να αντιμετωπίσουν την επίμαχη κατάσταση (βλέπε μεταξύ άλλων, *Ρουσσάκης και λοιποί κατά Ελλάδας*, αρ.15945/02, 8 Ιανουαρίου 2004, *Αμαλία Α.Ε. και Κουλουβάτος Α.Ε. κατά Ελλάδας*, αρ.20363/02, 28 Οκτωβρίου 2004, *Γαλάταλης κατά Ελλάδας*, αρ.36251/03, 12 Μαΐου 2005).

38. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο δέχεται την θέση της Κυβέρνησης σύμφωνα με την οποία μόνον η περίοδος μετά τις άνω αποφάσεις της 15^{ης} Φεβρουαρίου 2001 και της 27^{ης} Ιουνίου 2002 μπορεί να ληφθεί υπόψη προκειμένου να εξεταστεί η αιτίαση σχετικά με το άρθρο 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου. Υπενθυμίζει ότι στις εν λόγω αποφάσεις έκρινε ότι οι προσφεύγοντες είχαν υποστεί προσβολή του δικαιώματος ιδιοκτησίας, όπως αυτό εγγυάται το πρώτο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου, και ότι τους χορήγησε αποζημίωση τόσο για την υλική βλάβη όσο και για την ηθική βλάβη που υπέστησαν μέχρι το 2001.

39. Επισημαίνει ότι στις 14 Ιουνίου 2006, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν στο Διοικητικό Πρωτοδικείο αγωγή αποζημίωσης βάσει των άρθρων 105 και 106 του νόμου εισαγωγής στον Αστικό Κώδικα για την περίοδο από 1^η Ιανουαρίου 2002 έως 31 Μαΐου 2006 και ότι στις 15 Ιουλίου 2010 κατέθεσαν δεύτερη αγωγή με την ίδια βάση για την περίοδο από 1^η Ιουνίου 2006 έως 30 Ιουνίου 2010. Όμως οι αγωγές αυτές εκκρεμούν (παράγραφοι 22-23 ανωτέρω).

40. Συνεπώς, η αιτίαση των προσφευγόντων, σε ό,τι αφορά την ισχυριζόμενη βλάβη που υπέστησαν λόγω της απώλειας χρήσης της

ιδιοκτησίας τους από το 2002 πρέπει να απορριφθεί λόγω της μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων, κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 παρ.1 και 4 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΙΣΧΥΡΙΖΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 1 ΤΟΥ ΥΠ'ΑΡ.1 ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ

41. ΟΙ προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας τους στέρησε από πραγματική προσφυγή, η οποία θα τους επέτρεπε να ζητήσουν την ακύρωση της απαλλοτρίωσης που κήρυξε ο Νομάρχης. Επίσης, ισχυρίζονται ότι μετά την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας η κατάσταση κινδυνεύει να διαρκέσει για αόριστο χρονικό διάστημα ελλείψει οποιασδήποτε προσφυγής για την ακύρωση της απαλλοτρίωσης. Τέλος, παραπονούνται ότι δεν είχαν στη διάθεσή τους καμία προσφυγή για να υποχρεώσουν τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας να εκδώσει διάταγμα για την απεμπλοκή της κατάστασης. Θεωρούν ότι παραβιάστηκε το δικαίωμά τους, το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 13 της Σύμβασης, οι οικείες διατάξεις του οποίου έχουν ως εξής:

Άρθρο 13

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη (...) Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίες παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των.»

A. Επιχειρήματα των διαδίκων

42. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες διέθεταν πραγματική προσφυγή για να πετύχουν την αποκατάσταση της απώλειας ισορροπίας που προέκυψε από την ισχυριζόμενη στέρηση της χρήσης της ιδιοκτησίας τους και ότι την άσκησαν καταθέτοντας στις 14 Ιουνίου 2006 και τις 15 Ιουλίου 2011 αγωγές αποζημίωσης βασισμένες στα άρθρα 105 και 106 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα.

43. Προσθέτει ότι οι ενδιαφερόμενοι διέθεταν άλλες, εξίσου πραγματικές, προσφυγές, υπογραμμίζοντας ότι η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας υποχρέωνε τη Διοίκηση να ρυθμίσει το καθεστώς της ιδιοκτησίας των προσφευγόντων λαμβάνοντας προεδρικό διάταγμα, διαφορετικά εκείνοι θα μπορούσαν να καταθέσουν αγωγή ακύρωσης λόγω μη συμμόρφωσης της Διοίκησης και ότι, εφόσον εκείνη δεν τους κατέβαλε αποζημίωση ή δεν έκανε χρήση της απαλλοτριούμενης ιδιοκτησίας σύμφωνα με τον σκοπό για τον οποίο έγινε η απαλλοτρίωση, οι προσφεύγοντες θα μπορούσαν να είχαν προσφύγει στα διοικητικά δικαστήρια σε περίπτωση που η Διοίκηση αρνιόταν να ακυρώσει την απαλλοτρίωση που κηρύχθηκε το 1990.

44. Σε ό,τι αφορά την προσφυγή βάσει των άρθρων 105 και 106, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι είναι άσχετη εν προκειμένω διότι η παρούσα προσφυγή αφορά περίπτωση εν τοις πράγμασι απαλλοτρίωσης που προκύπτει από την στέρηση της πρόσβασης στην ιδιοκτησία τους και της χρήσης αυτής για πάνω από είκοσι δύο χρόνια. Η στέρηση όμως του δικαιώματος ιδιοκτήτη να χρησιμοποιεί νόμιμα και ελεύθερα το ακίνητό του δεν μπορεί να αποκατασταθεί με αποζημίωση που να αντισταθμίζει την απώλεια της χρήσης αλλά που δεν λαμβάνει υπόψη της τις επαγγελματικές ή προσωπικές του επιθυμίες. Στην αντίθετη περίπτωση, το Κράτος θα μπορούσε να στερήσει για αόριστο χρόνο από έναν ιδιοκτήτη το ακίνητό του, καταβάλλοντάς του μόνο μία αποζημίωση που να αντισταθμίζει την απώλεια χρήσης.

45. Σε ό,τι αφορά την προσφυγή λόγω παράβασης που επικαλείται η Κυβέρνηση, οι προσφεύγοντες υπογραμμίζουν ότι η εν λόγω προσφυγή δεν μπορεί να ασκηθεί ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων στους τομείς όπου οι αρχές διαθέτουν διακριτική ευχέρεια, όπως στην περίπτωση θέσπισης προεδρικού διατάγματος εν προκειμένω. Ισχυρίζονται ότι η ακύρωση διοικητικών πράξεων επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης, ακόμη και όταν είναι παράνομες. Τέλος, προκειμένου για την τρίτη προσφυγή που αναφέρει η Κυβέρνηση, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η σχετική διαδικασία ενδέχεται να διαρκέσει δέκα χρόνια και ότι, ακόμη κι αν υποθέσουμε ότι πετυχαίνουν ευνοϊκή απόφαση, η ιδιοκτησία τους δεν θα καταστεί αυτομάτως οικοδομήσιμη διότι η Διοίκηση θα μπορούσε να προβεί σε νέα απαλλοτρίωση.

B. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

46. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 13 της Σύμβασης εγγυάται την ύπαρξη στο εσωτερικό δίκαιο προσφυγής που επιτρέπει σε κάποιον να επικαλεστεί τα δικαιώματα και τις ελευθερίες της Σύμβασης, όπως κατοχυρώνονται σε αυτή. Επομένως η διάταξη αυτή έχει ως συνέπεια να απαιτείται μια εθνική προσφυγή ικανή να εξετάζει το περιεχόμενο μιας «υπερασπίσιμης αιτίας» που θεμελιώνεται στη Σύμβαση και να προσφέρει την κατάλληλη αποκατάσταση. Η έκταση της υποχρέωσης την οποία επιβάλλει το άρθρο 13 στα συμβαλλόμενα Κράτη ποικίλλει ανάλογα με την φύση της αιτίας του προσφεύγοντα. Ωστόσο, η απαιτούμενη από το άρθρο 13 προσφυγή πρέπει να είναι «πραγματική» από πρακτική και νομική άποψη (*Kudla κατά Πολωνίας*, αρ.30210/96, παρ.157, ΕΣΔΑ 2000-XI).

47. Η «αποτελεσματικότητα» μιας «προσφυγής» με την έννοια του άρθρου 13 δεν εξαρτάται από την βεβαιότητα της ευνοϊκής έκβασης για τον προσφεύγοντα. Ομοίως, το όργανο για το οποίο κάνει λόγο η διάταξη αυτή δεν χρειάζεται να είναι δικαστικό όργανο αλλά στην περίπτωση αυτή οι εξουσίες της και οι εγγυήσεις που παρουσιάζει υπολογίζονται προκειμένου να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα της προσφυγής που ασκείται ενώπιόν του. Επιπλέον, το σύνολο των προσφυγών που προσφέρει το εσωτερικό δίκαιο μπορεί να πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 13, ακόμα και αν καμία από αυτές δεν ανταποκρίνεται εξ ολοκλήρου από μόνη της.

48. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι στους ενδιαφερόμενους επιβλήθηκαν τρεις διαδοχικές απαλλοτριώσεις από το 1988. Εάν οι ανωτέρω αποφάσεις που εξέδωσε το Δικαστήριο στις 15 Φεβρουαρίου 2001 και τις 27 Ιουνίου 2002 τους επιδίκασαν αποζημίωση για την βλάβη που υπέστησαν λόγω του πρώτου των μέτρων αυτών, και αν η τρίτη απαλλοτρίωση ακυρώθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας στις 10 Ιουλίου 1995, η δεύτερη παρέμεινε σε ισχύ από τις 21 Μαΐου έως τις 17 Ιανουαρίου 2005, ημερομηνία κατά την οποία ο Νομάρχης την ακύρωσε λόγω μη καταβολής αποζημίωσης.

49. Όμως, οι προσφεύγοντες δεν αποζημιώθηκαν για την απαλλοτρίωση αυτή. Εάν η τελευταία ακυρώθηκε τελικά, παραμένει το γεγονός ότι το ακίνητο των ενδιαφερομένων ακινητοποιήθηκε τόσο κατά τη διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο χορήγησε ανασταλτικό αποτέλεσμα

στην προσφυγή του δήμου, όσο και εν αναμονή απόφασης του δήμου ως προς την τύχη της ιδιοκτησίας αυτής.

50. Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, παρόμοια πρακτική θα επέτρεπε στην ελληνική Διοίκηση να πετύχει την αυθαίρετη δήμευση των ακινήτων των προσφευγόντων και εκείνων άλλων προσώπων. Εκείνη θα μπορούσε στην πράξη να διατάζει απαλλοτριώσεις χωρίς αποζημίωση με σκοπό την τελμάτωση της κατάστασης προς όφελός της επί πολλά χρόνια, ακόμα και αν χρειαστεί να καταβάλλει, από καιρού εις καιρόν, σε περίπτωση που υποχρεωθεί από τα δικαστήρια, αποζημιώσεις λόγω απώλειας χρήσης των απαλλοτριούμενων ακινήτων.

51. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η παρούσα προσφυγή εγείρει υπερασπίσιμες αιτιάσεις βάσει του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου στο μέτρο που η αιτίαση που σχετίζεται με το τελευταίο αυτό άρθρο αφορά την έλλειψη πραγματικής προσφυγής για να διαπιστωθεί η άνω πρακτική, και ότι οι άνω αιτιάσεις πρέπει να εξεταστούν.

52. Κατά πρώτο λόγο, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι το άρθρο 17 παρ.4 του Συντάγματος ορίζει ότι η στέρηση ιδιοκτησίας για δεόντως αποδεδειγμένους λόγους κοινής ωφέλειας συνεπάγεται σε κάθε περίπτωση υποχρέωση αποζημίωσης, η οποία καταβάλλεται το αργότερο ενάμισι χρόνο από την

ημέρα δημοσίευσης της δικαστικής απόφασης που ορίζει προσωρινά το ποσό της αποζημίωσης και ότι όταν η αίτηση αναφέρεται στον ορισμό οριστικής αποζημίωσης, η καταβολή πρέπει να γίνεται μετά τη δημοσίευση της απόφασης του δικαστηρίου, διαφορετικά η απαλλοτρίωση ακυρώνεται αυτοδικαίως.

53. Ωστόσο, κατά τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (παράγραφος 25 ανωτέρω), η οποία επαναβεβαιώθηκε στην απόφαση που εξέδωσε στην παρούσα υπόθεση (παράγραφος 16 ανωτέρω), η ακύρωση απαλλοτρίωσης λόγω μη καταβολής της αποζημίωσης, είτε κηρύσσεται μέσω της διοικητικής οδού-όπως στην παρούσα υπόθεση-είτε μέσω της δικαστικής οδού, δεν επαρκεί από μόνη της για να αποδесμευτεί ένα οικόπεδο από τα βάρη που το καθιστούν μη οικοδομήσιμο. Στην απόφαση που εξέδωσε στις 28 Ιανουαρίου 2009, το Συμβούλιο της Επικρατείας ανέφερε ότι το θέμα του νομικού καθεστώτος του επίδικου ακινήτου δεν «ήταν τακτοποιημένο από πολεοδομική

άποψη» μετά την ακύρωση της απαλλοτρίωσης και ότι η Διοίκηση όφειλε να αναζητήσει εάν το οικοπέδο έπρεπε εκ νέου να απαλλοτριωθεί, να παραμείνει μη οικοδομήσιμο ή να κηρυχθεί οικοδομήσιμο λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά αυτού, τις ανάγκες της κοινότητας σε ό,τι αφορά την χωροταξία και την πολεοδομική πολιτική που εφαρμόζεται στην ζώνη όπου βρισκόταν το οικόπεδο.

54. Το Δικαστήριο επισημαίνει όμως ότι η κατάσταση αυτή αντιστοιχεί σε αυτή που παρουσιάζεται στην υπό κρίση περίπτωση. Το Συμβούλιο της Επικρατείας ακύρωσε την απόφαση του Νομάρχη περί ακύρωσης της απαλλοτρίωσης που κηρύχθηκε στις 21 Μαΐου 1990 και παρέπεμψε την υπόθεση στη Διοίκηση προκειμένου αυτή να διευθετήσει το καθεστώς του οικοπέδου από πολεοδομική άποψη. Η Διοίκηση κάλεσε τον δήμο Νέου Ψυχικού να της γνωστοποιήσει εάν είχε την πρόθεση να προβεί σε νέα απαλλοτρίωση.

55. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να συμμεριστεί την θέση της Κυβέρνησης κατά την οποία το οικόπεδο των προσφευγόντων ήταν οικοδομήσιμο αλλά προοριζόταν για την ανέγερση πολυκατοικιών και όχι εμπορικών κέντρων. Στην πραγματικότητα, το θέμα του νομικού καθεστώτος του οικοπέδου είχε

παραμείνει για μεγάλο διάστημα σε εκκρεμότητα. Δεν ήταν «τακτοποιημένο από πολεοδομική άποψη» (βλέπε την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας αρ.289/2009-παράγραφος 16 ανωτέρω) διότι εξαρτιόταν από νέα εκτίμηση της Διοίκησης στο πρόσωπο όχι πλέον του Νομάρχη αλλά του Προέδρου της Δημοκρατίας, κάτι το οποίο προϋπέθετε ότι το Υπουργείο Περιβάλλοντος θα εφάρμοζε την απαιτούμενη διαδικασία ενόψει της θέσπισης προεδρικού διατάγματος.

56. Για τον λόγο αυτό οι προσφεύγοντες βρίσκονταν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε νομικό αδιέξοδο, το οποίο δεν τους έδινε καμία δυνατότητα να προκαλέσουν οι ίδιοι την άρση του βάρους στο οικόπεδό τους. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι αρχές θα μπορούσαν de facto να εμποδίζουν επ'αόριστον την χρήση του απαλλοτριούμενου οικοπέδου ή να προβούν σε νέα απαλλοτρίωση χωρίς ωστόσο να καταβάλλουν την οφειλόμενη αποζημίωση στους ενδιαφερόμενους (*Βαλυράκης κατά Ελλάδας*, αρ.27939/08, παρ.53).

57. Σε σχέση με αυτό, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η αιτίαση των προσφευγόντων σχετικά με το άρθρο 13 είχε να κάνει με την πρακτική αδυναμία εκμετάλλευσης της επίδικης ιδιοκτησίας μετά τη διαπίστωση της άρσης της απαλλοτρίωσης λόγω μη αποζημίωσης, και όχι στην αδυναμία λήψης αποζημίωσης λόγω στέρησης της χρήσης του ακινήτου τους.

58. Βάσει των ανωτέρω και των συνθηκών της υπό κρίση υπόθεσης, το Δικαστήριο δεν μπορεί παρά να διαπιστώσει ότι το Κράτος δεν συμμορφώθηκε προς τις υποχρεώσεις του, όπως απορρέουν από το άρθρο 13 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου.

Ως εκ τούτου, η αιτίαση αυτή πρέπει να κηρυχθεί παραδεκτή και κρίνεται ότι υπήρξε παραβίαση των δύο αυτών διατάξεων συνδυαστικά.

ΙΙΙ. ΕΠΙ ΤΗΣ ΙΣΧΥΡΙΖΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΠΑΡ.1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

59. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η διάρκεια της διαδικασίας που ακολουθήθηκε ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας υπερέβη την «εύλογη διάρκεια» την οποία εγγυάται το άρθρο 6 παρ.1 της Σύμβασης. Τα οικεία αποσπάσματα της διάταξης αυτής έχουν ως εξής:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή (...) εντός λογικής προθεσμίας υπό (...) δικαστηρίου, (...) το οποίον θα αποφασίσει (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών του αστικής φύσεως (...)».

A. Επί του παραδεκτού

60. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 παρ.3 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι δεν προσκρούει σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει λοιπόν να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

61. Η υπό εξέταση περίοδος ξεκίνησε στις 25 Απριλίου 2005, ημερομηνία κατά την οποία ο Δήμος Νέου Ψυχικού προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας, και τελείωσε στις 10 Μαρτίου 2009, ημέρα καθαρογράφησης

της απόφασης που εκδόθηκε από αυτό. Άρα διήρκησε τρία έτη, δέκα μήνες και δεκαπέντε ημέρες για μία δίκη.

62. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι πρόκειται εδώ για εύλογη διάρκεια λαμβανομένων υπόψη της πολυπλοκότητας της υπόθεσης και εκείνης των ζητημάτων πολεοδομικού δικαίου των οποίων επιλήφθηκε το Συμβούλιο της Επικρατείας.

63. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας εκτιμάται σύμφωνα με τις συνθήκες της υπόθεσης και αφού ληφθούν υπόψη τα κριτήρια που καθιέρωσε η νομολογία του, συγκεκριμένα η πολυπλοκότητα της υπόθεσης, η συμπεριφορά του προσφεύγοντος και εκείνη των αρμόδιων αρχών καθώς και το διακύβευμα της διαφοράς για τους ενδιαφερόμενους (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Frydlender κατά Γαλλίας*, αρ.30979/96, παρ.43 ΕΔΔΑ 2000-VII).

64. Έχοντας εξετάσει το σύνολο των στοιχείων στη διάθεσή του, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η Κυβέρνηση δεν ανέφερε κανένα γεγονός ή επιχείρημα ικανό να δικαιολογήσει τη διάρκεια της διαδικασίας στην παρούσα υπόθεση.

65. Το Δικαστήριο επισημαίνει ιδίως ότι η δικάσιμος ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας έλαβε χώρα στις 13 Ιουνίου 2007, ότι η καθαρογράφηση της απόφασης που αυτό εξέδωσε έγινε μόνο στις 10 Μαρτίου 2009 και ότι η Κυβέρνηση δεν παρέχει καμία εξήγηση που να δικαιολογεί τη διάρκεια αυτή.

66. Υπό τις συνθήκες αυτές, και λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του σε παρόμοιες υποθέσεις, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας υπήρξε υπερβολική και δεν ανταποκρίθηκε στην απαίτηση «εύλογης διάρκειας».

67. Συνεπώς υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ.1.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

68. Κατά το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη

των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Βλάβη

69. Οι προσφεύγοντες απαιτούν 24 211 164,78 ευρώ προς αποκατάσταση της υλικής βλάβης που φέρονται να υπέστησαν λόγω της επικαλούμενης παραβίασης του άρθρου 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου. Ως ηθική βλάβη ζητούν επιπλέον 5000 ευρώ ο καθένας για την παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης και 20 000 ευρώ ο καθένας για την παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης.

70. Σε ό,τι αφορά την υλική βλάβη, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι η άνω απόφαση που εκδόθηκε από το Δικαστήριο στις 27 Ιουνίου 2002 χορήγησε στους προσφεύγοντες αποζημίωση διπλάσια της αποζημίωσης απαλλοτρίωσης που ορίστηκε το 1989 ενώ δεν είχαν καν στερηθεί την ιδιοκτησία τους. Υποστηρίζει ότι εάν το Δικαστήριο εκτιμούσε ότι έπρεπε να χορηγήσει αποζημίωση, θα έπρεπε να επιφυλαχθεί να αποφανθεί επί του ζητήματος της εφαρμογής του

άρθρου 41. Αναφορικά με την ηθική βλάβη, η διαπίστωση παραβίασης θα αποτελούσε από μόνη της επαρκή δίκαιη ικανοποίηση κατά την άποψη της Κυβέρνησης.

71. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι κήρυξε απαράδεκτη την αιτίαση σχετικά με το άρθρο 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου προκειμένου για την επικαλούμενη βλάβη λόγω της απώλειας χρήσης του ακινήτου (παράγραφος 40 ανωτέρω). Απορρίπτει λοιπόν τις σχετικές αξιώσεις των προσφευγόντων. Αντιθέτως θεωρεί ότι συντρέχει λόγος επιδίκας 4 000 ευρώ στον κάθε ενδιαφερόμενο λόγω ηθικής βλάβης.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

72. Οι προσφεύγοντες ζητούν 8 113,62 ευρώ για έξοδα και δικαστική δαπάνη, εκ των οποίων 1 276 ευρώ για τη διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και 6 837,62 ευρώ για τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου.

73. Η Κυβέρνηση δηλώνει ότι τα έξοδα και η δικαστική δαπάνη που καταβλήθηκαν για τη διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας δεν έγιναν για τις ανάγκες μιας διαδικασίας που αποσκοπούσε στο να διαπιστωθεί η παραβίαση λόγω της επικαλούμενης από τους προσφεύγοντες στέρησης της χρήσης της ιδιοκτησίας τους και στο να τεθεί τέλος σε αυτή. Όσο για εκείνα που δαπανήθηκαν για τα διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, είναι υπερβολικά και δυσανάλογα σε σχέση με την φύση της υπόθεσης.

74. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων μπορεί να πετύχει την καταβολή των εξόδων και της δικαστικής δαπάνης του μόνο εφόσον αποδειχθούν η πραγματικότητα αυτών, η αναγκαιότητά τους και ο εύλογος χαρακτήρας του ύψους τους. Εν προκειμένω και λαμβανομένων υπόψη των εγγράφων στην κατοχή του και της νομολογίας του, το Δικαστήριο εκτιμά εύλογο να επιδικάσει στους προσφεύγοντες, μόνο σε ό,τι αφορά τα έξοδα για τις ανάγκες της διαδικασίας ενώπιόν του, το ποσό των 1 500 ευρώ.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

75. Το Δικαστήριο κρίνει σκόπιμο να υπολογισθούν οι τόκοι υπερημερίας επί του επιτοκίου διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένου κατά τρείς ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή ως προς τις αιτιάσεις σχετικά με το άρθρο 13 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου και με το άρθρο 6 παραγ.1 της Σύμβασης και απαράδεκτη κατά τα λοιπά.
2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του υπ'αρ.1 Πρωτοκόλλου,
3. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ.1 της Σύμβασης σε ό,τι αφορά τη διάρκεια της διαδικασίας,
4. *Αποφαίνεται*

α) ότι το καθ' ου η προσφυγή Κράτος οφείλει να καταβάλει, εντός τριών μηνών από την ημέρα που η απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ.2 της Σύμβασης, τα ακόλουθα ποσά:

ι. 4 000 ΕΥΡΩ (τέσσερις χιλιάδες ευρώ) σε κάθε προσφεύγοντα, συν κάθε ποσό που τυχόν οφείλεται ως φόρος, λόγω ηθικής βλάβης,

ιι. 1 500 ΕΥΡΩ (χίλια πεντακόσια ευρώ) από κοινού σε όλους τους προσφεύγοντες, συν κάθε ποσό που τυχόν οφείλουν οι προσφεύγοντες για φόρους, λόγω εξόδων και δικαστικής δαπάνης,

β) ότι από την εκπνοή της άνω προθεσμίας και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα προσαυξάνονται με απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες,

5. Απορρίπτει το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 7 Σεπτεμβρίου 2017, κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 παρ.2 και 3 του Κανονισμού.

(υπογραφή)
Abel Campos
Γραμματέας

(υπογραφή)
Kristina Pardalos
Πρόεδρος